

Novák István

EGYHÁZI FENNTARTÁSÚ NAPKÖZBENI GYERMEKFELÜGYELET GYAKORLATI TEVÉKENYSÉGE

Bevezetés

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem mint családbarát munkahely célul tűzte ki, hogy erősítse a családok egységét, segítse a munkavállalók családjainak az életét. Ehhez csatlakozik a Napközbeni Gyermekfelügyelet Hálózat létrehozása is egyetemünkön.

A sajátossága e projektnek, hogy egyetemi épületben, egyetemi dolgozók gyermekei számára, a katolikus egyház fenntartásában működő intézményben kerül kialakításra a gyermekfelügyeleti rendszer.

E tanulmányban a gyakorlati tevékenységre és annak keresztény alapjaira térünk ki. A jogszabályi háttér az 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról adja, annak 44./B §-a így rendelkezik:

(1) A napközbeni gyermekfelügyelet keretében – nem nevelési-oktatási céllal – a szolgáltatás nyújtója az életkornak megfelelő napközbeni ellátást biztosít

- a) a bölcsődei ellátásban, óvodai nevelésben nem részesülő gyermek számára,
- b) a kötelező óvodai nevelésben való részvétel alól felmentett gyermek számára,
- c) az óvodai nevelésben részesülő gyermek számára a kötelező óvodai nevelésben való részvételének idején kívül,
- d) az egyéni munkarenddel rendelkező tanuló számára,
- e) az iskolai oktatásban részesülő tanuló számára az Nktv. szerinti kötelező tanórai és egyéb foglalkozásokon való részvételének idején kívül, valamint a tanítási szünetekben, és
- f) az Nktv. rendelkezései szerint az általános iskolában a tizenhat óra előtt megszervezett egyéb foglalkozás alól felmentett gyermek számára.

1. A gyermekek helyzete a katolikus egyházban

Jézus a következőképpen szól a gyermekekről: „Akkor gyermekeket vittek hozzá, hogy tegye rájuk a kezét, és imádkozzék fölöttük. A tanítványok elutasították őket, Jézus azonban így szólt: Hagyjátok csak a gyermekeket, ne akadályozzátok őket, hadd jöjjenek hozzám, hisz ilyeneké a mennyek országa.”[1]

Ez a jelenet azt mutatja, hogy az ókorban elterjedt gyermekképpel szemben Jézus példaképként állítja eléink a gyermekeket. Gloviczki fogalmazza meg azon szentek szerepét, akik a keresztény pedagógiát saját életükben és életükkel váltották valóra: „Néri Szent Fülöp, a szalézi Don Bosco vagy a piarista rendet alapító Kalazanci Szent József több száz év után ma is élő és virágzó karizmával jelenítette meg és örökítette tovább a kereszténység lényegét éppen a nevelő munka által. Szigorúan értelmezve ugyanakkor nyilván sem ők, sem szent elődeik és követőik nem tettek és tehettek mást, mint hogy Jézus tanításainak megértéséhez és életre váltásához egy adott korban, élethelyzetben, feladatkörben kulcsot adtak az érdeklődő és fogékony társak, követők kezébe.” [2]

E gondolat jegyében szükséges a gyermekfelügyeletet megvalósítani a katolikus egyetem szervezésében. A régi és mai példák egymás mellett állva segítenek a gyakorlati megvalósításban, ahol a gyermek van a középpontban. A gyermek annyiival több az egyházi fenntartású intézmény bármely nevelési rendszerében, amennyivel több az egyház az államnál. Vagy egészen pontosan, van egy többletfeladata, a felügyelet jellegében. Ezért amikor a szülők e rendszerben képzelik el gyermekük egy-egy napjának az eltöltését vagy akár csak egy-két órát a napból, akkor ott az egyház is jelen van, hiszen maga a keret is egyházi, az egyetem egyházi jellege miatt.

1.1. A gyermekek és a nevelés az egyházjogban

A katolikus egyház nevelési rendszerében fontos szerepet játszik az a néhány kánon, amelynek bemutatása fontos e téma szempontjából is. Az egyházi felügyeleti rendszerben ugyanis nemcsak a világi jogszabályoknak, hanem az egyházi előírásoknak is meg kell felelni.

A katolikus egyház törvénykönyve ezt írja a 793. kánonban: 1. §. A szülők és azok, akik őket helyettesítik, kötelesek és jogosultak a gyermek nevelésére. A katolikus szülőknek kötelessége és joga az is, hogy megválasszák azokat az eszközöket és intézeteket, amelyek segítségével a helyi viszonyoknak megfelelően a legjobban tudnak gondoskodni gyermekeik katolikus neveléséről.

2. §. A szülőknek joga az is, hogy éljenek a világi társadalomnak gyermekeik neveléséhez szükséges segítségével.

A 794. kánon szerint: 1. §. A nevelés feladata és joga különösképpen megilleti az egyházat, mert isteni küldetése van arra, hogy az embereket a keresztény élet teljességének elérésére segítse.

2. §. A lelkipásztorok feladata mindent megtenni, hogy az összes hívők katolikus nevelésben részesüljenek.

A 795. kánon így fogalmazza meg a nevelés célját: „Mivel az igazi nevelésnek a teljes emberi személy alakítására kell törekednie, mégpedig az ember végső céljára és a társadalmak közjára való tekintettel, a gyermekeket és a fiatalokat úgy kell kiművelni,

hogy fizikai, erkölcsi és szellemi képességeiket harmonikusan tudják kibontakoztatni, elsajátítsák a teljesebb felelősségérzetet, megtanuljanak helyesen élni a szabadsággal, és tevékenyen részt tudjanak venni a társadalmi életben.”

A fenti három kánon megfogalmazza a keresztények jogait a neveléssel kapcsolatban:

- A szülő és más, őt helyettesítő személy joga, hogy olyan intézménybe járassa gyermekét, ahol a katolikus értékek mentén történik a gyermekek felügyelete.
- Ezt a világi társadalmi eszközök igénybevételével (állami oktatás) vagy az egyházi intézmények keretén belül teheti meg. Az EKKE rendszerén belül megvalósuló felügyelet az egyházi szerepvállalást erősíti a társadalomban.
- A nevelés alapvető joga az egyháznak, ez a felügyelet során is meg kell hogy valósuljon.
- A felügyelet nem egyszerű megőrzés, hanem olyan foglalkozások sorozata, amely segít a különböző életkorúaknak a keresztény értékek elsajátításában.

1.2. Zsinati tanítás a nevelésről

A II. Vatikáni Zsinat (1962–1965) szerint: „A nevelők ne feledjék, hogy elsősorban tőlük függ: vajon a katolikus iskola[3] valóra tudja-e váltani céljait és kezdeményezéseit. Nagy gonddal készítsék elő a tanerőket, hogy mind evilági, mind egyházi tudományokban megfelelő tudással és képesítéssel rendelkezzenek, és jártasak legyenek a nevelés művészetében, fölhasználva fejlődő korunk legújabb eredményeit. Az egymás és a tanítványok iránt szeretettel és apostoli lelkülettel tegyenek tanúságot életükkel és tanításukkal az egyetlen Mesterről, Krisztusról.”[4] A zsinat tanítása ma is korszerű és aktuális. Az újonnan alapított napközbeni gyermekfelügyeleti hálózat feladata a szoros értelemben vett felügyelet mellett az, hogy értelmessé és értékessé tegye az ott töltött időt, a gyermek életkorára tekintettel. Ehhez hozzáértő és a gyermeket mindenekelőtt tisztelő nevelőkre van szükség. A mai modernnek nevezett kor olyan kihívásokat hoz elő, amelyekkel komoly szakemberek sem tudnak mit kezdeni. Egy ilyen intézményben számos gyakorlatot kell kialakítani például a digitális eszközök használatának korlátozására, a gyermekek között is terjedő agresszió kezelésére, valamint a családon belüli problémák feltárására, amennyiben erre lehetőség van.

A zsinat így folytatja: „Elsősorban a szülőkkel működjenek együtt; közösen vegyék figyelembe a nevelés egész területén a nemek különbözőségét, és azt a sajátos célt, melyet mindkét nem elé kitűzött az isteni gondviselés a családi és a társadalmi életben. Növendékeiket serkentsék öntevékenységre, s ha azok befejezték tanulmányaikat, álljanak mellettük tanácsal, baráti támogatással és számukra külön, igazi egyházas lelkületű egyesületek alapításával. A Szent Zsinat kijelenti, hogy e nevelők szolgálata valódi, korszerű és szükséges apostoli tevékenység, egyúttal a társadalom igazi szolgálata. Emlékezteti a katolikus szülőket kötelességükre, hogy amikor és ahol tehetik, gyermeküket katolikus iskolákra bízák, ezeket az iskolákat erejükhez mérten támogassák,

és működjének velük együtt gyermekeik javára.”[5] A zsinat szelleme már a hatvanas években azt szerette volna elérni, hogy a katolikus szülőknek legyen igénye arra, hogy a gyermekeket katolikus szellemben neveljék, és ehhez használják fel a katolikus egyház által működtetett rendszereket. Számos iskola, óvoda és egy egyetem után Egerben megvalósul az, hogy a gyermekek szükség szerinti felügyeletét az EKKE munkavállalói számára a katolikus egyház úgy biztosítja, hogy magán az egyetemen hoz létre a zsinati szellemnek megfelelően működő intézményt.

1.3. A zsinat szellemének megvalósulása a gyakorlatban

A bibliai kiválasztott tizenkét apostol[6] egy olyan közösséget jelképez, amelyben az osztályfőnök maga Jézus. Ahogyan Pál apostol is megfogalmazza, Krisztus a nevelő, a pedagógosz.[7]

Pákozdi ezt írja: „Arra a kérdésre, hogy szükség van-e pedagógusra, nekünk egyértelműen pozitív választ kell adnunk. Krisztus a pedagógosz, ő az első számú tanító, a mester, aki minden időben, így a mi korunkban is változatlan szeretettel hirdeti evangéliumát. A bölcs, kiegyensúlyozott és mértéktartó tanító és nevelő újfajta szolgálatát vállaljuk...”[8]

Fontos megemlíteni, hogy az egyházi intézményekben a közös munka arról szól, hogy a gyermekeket elvezessük Krisztushoz. Mondhatjuk azt, hogy ők az a kíváncsi tömeg, akik hol közelebbről, hol távolabbról figyelik az egyházat, mint a hegyi beszéd hallgatóságának egy része. Ahogyan Heinrich Timmerevers vechtai püspök úr fogalmazta 2011. október 24-én Jászberényben tartott beszédében: „Die Kirche ist die Schule, die Schule ist die Kirche”.

Vagyis az iskola (jelen esetben a gyermekfelügyeleti rendszer) mintegy egyházként működik, annak egy sajátos változata, a templom pedig mintegy tovább folytatja az iskolai munkát a lelki nevelés által. A püspöki beszéd arra is utal, hogy a katolikus intézmények egy olyan új alkalmat jelentenek a fiatalok megszólítására, amelyet nem szabad elszalasztanunk. Emlékezzünk arra az újszövetségi történetre, amikor Jézus találkozik a gazdag ifjúval, és elmondja neki, hogy milyen feltételek mellett nyerheti el Isten országát.[9] A gyermekfelügyelet az egyetemen pusztá léte által hirdeti ezt.

Mondhatjuk azt, hogy a katolikus felügyelet arra is szolgál, hogy Jézus megszólítsa a fiatalokat, s egy sajátos egyházi közösséget építsen fel – nem elsősorban az iskola épületében, hanem a gyermekek, fiatalok lelkében. Ez nem jelenti azt, hogy a gyermekfelügyeleti hálózat csak és kizárólag – az egyházi fenntartás miatt – vallási programokat valósít meg, hanem hogy a keresztény értékek mentén valósítja meg küldetését.

Az egyház mint látható intézmény jelenik meg a legtöbb esetben az emberek előtt. Sokszor az átlaghívő az egyháznak az intézményi arculatával találkozik. Az egyház megjelenhet mint társaság is, ahogyan a Trienti Zsinat is fogalmazta: tökéletes társaság, Societas perfecta.[10]

Éppen ezért az egyházi intézményrendszer megjelenik a katolikus nevelési intézményekben is. Ha az egyház tökéletes társaság, akkor ennek mintájára a nevelésnek is annak kell lenni. Azonban tudjuk, hogy az egyház intézményként emberi közösség is, éppen ezért számos hibával rendelkezik, amelyek azonban nem kisebbítik azt az értéket, amelyet Krisztus óta hordoz magában. Egy katolikus nevelési intézmény tökéletességre törekszik. Ezt a tökéletességet azonban számos akadály nehezíti,[11] amelyek leküzdése az egyik cél a gyermekfelügyeleti hálózatban is. Természetesen, ahogyan Jézus fogalmazza a hegyi beszédében,[12] a tökéletességre törekvés az első számú feladata az egyház tagjának, még akkor is, hogy ha ez alapján véve szinte soha nem sikerülhet.

2. Az egyház feladata a felügyeleti rendszerben

Az egyház számos feladatot vállalt újra a rendszerváltoztatás idején és 2010 után is, ezekhez újabb és újabb lehetőségeket kapott: már működő iskolákat, újonnan létrehozott óvodákat és egyetemet is 2021-ben. Az egyetemen belül egy újabb lehetőség a napközbeni gyermekfelügyeleti hálózat alapítása és működtetése. Ennek célja a felügyelet alatti nevelés, értékes programok szervezése és a katolikus értékek bemutatása.

2.1. A misztikus test mint a nevelés alapja

Az egyházat misztikus közösségként jellemezhetjük. A misztikus közösség fogalma arra utal, hogy a látható, megnyilvánuló intézményi arculatot át kell hogy hassa egy olyan belső, a titokzatosságban megmutatkozó lelki értelem, amely a Krisztus által tanított hitnek, reménynek és szeretetnek a megélésében nyilvánul meg, hiszen ennek a közösségnek nem az a funkciója, hogy egy hivatali szervezetet hozzon létre, hanem hogy benne Krisztussal találkozzon a hívő. XII. Piusz pápa *Mystici corporis* enciklikájában a misztikus test teológiáját fogalmazza meg, amelyet a római katolikus egyházal azonosít.

Ennek nyomán mondhatjuk azt, hogy a katolikus egyház által fenntartott nevelési intézmények a legsajátosabb formában tárják fel Krisztus misztikus testének misztériumát, mely szerint nem csupán a nevelési struktúrába kell beágyazódnia a gyermeknek, hanem meg kell ismernie ennek a misztikus testnek a sajátos jegyeit, a misztikus közösség imént már említett jellemzőit. Ezek által lehet a katolikus nevelési intézmény egy olyan élő közösség, ahol a felügyeleten és nevelésen túl az Isten képére és hasonlatosságára való teremtséshöz hasonlóan az egyes gyermekek megízlelik Krisztus misztériumának rendkívüli titkait.[13]

2.2. A szentségi jelleg a nevelésben

Az egyházat mint szentséget is jellemezhetjük. Emeljük ki a liturgia szerepét ebből a modellből. A II. Vatikáni Zsinat az egyház szentségi hódolatát csúcscént és

forrásként jellemzi akkor, amikor a liturgiáról beszél.[14] Az egyház önmagában szentség, mondja a zsinat, ugyanakkor létezik a hét szentség, amelyben megnyilvánul az egyház szentségi arculata.[15]

Tételezzük fel azt az ideális esetet, hogy a katolikus intézmény diákjai, amikor belépnek az intézménybe, megkeresztelt római katolikus gyermekek. Ebben az esetben már az egyházhhoz tartoznak, az első szentség részesei lehetnek, és így hordozzák Krisztus szentségi arculatát.

A katolikus felügyelet nevelési elvei fontosnak tartják, hogy aki még nincs megkeresztelve, de a katolikus intézményt választja, annak lehetősége legyen, miután megismeri az egyházat, a keresztség szentségén keresztül ahhoz csatlakozni. Így válik láthatóvá, hogy a meg nem kereszteltek is Krisztus egyetlen egyházának tagjai lehetnek.

A katolikus intézmény egyik feladata, hogy az eukarisztia vételére és a bér málkózásra felkészítsen, ezzel együtt a bűnbocsánat szentségére is előkészítse a nevelteket. Ezeket a beavató, illetve bevezető szentségeket oly módon tudja a gyermekfelügyelet értékessé tenni, hogyha tudatossá teszi, hogy ezeknek a szentségeknek a segítségével egyre közelebb kerülünk Krisztus titokzatos testéhez. Félreértések elkerülése végett: nem a napközbeni gyermekfelügyelet fogja előkészíteni a gyermekeket a szentségek vételére, hanem e folyamatban katalizátora lehet a családi, iskolai, plébánia előkészítésnek.

Gyakorlati példa: a már megkeresztelt, iskoláskorú gyermek egy-egy alkalommal részt vesz a napközbeni rendszerben. Iskolájában nem a hittant választották szülei. Ha a napközbeni rendszerben a gyermek hall Krisztusról, a szentségekről, az elsőáldozásról, máris lehetőség nyílik arra, hogy a következő tanévben hittant tanuló gyermek legyen, és a megfelelő életkorban a szentségekhez is járulhasson.

3. A gyermekfelügyeleti hálózat és a szülők kapcsolata

A nevelés során a szülők két fontos szerepet töltenek be: egyrészt maguk is nevelnek, másrészt egyfajta kontrollcsoportot képeznek, amikor óvodába, iskolába viszik gyermeküket, és hozzájutnak azokhoz az információkhoz, amelyek segítségével megismerik az adott intézmény nevelési módszereit.

Egy katolikus intézmény abból a szempontból sajátos hely, hogy ezen intézményekben nem kötelező (néhány esetet kivéve) beiratkozni, hiszen általában létezik alternatíva, egyéb fenntartású óvoda, állami fenntartású, esetleg magániskola, más felügyeleti megoldás.

Ugyanakkor a felmérések sok esetben azt mutatják (és a gyakorlat is alátámasztja), hogy a szülők nem minden esetben az intézmény katolikus jellege miatt íratják be gyermekeiket, hanem más, pozitív okok miatt (ott rend van, jól felszerelt, szép a környezet stb.). A cél az, hogy miközben a gyermek részesül a felügyeletben, a szülők többsége úgy távozzon az intézmény kereteiből, hogy a katolikus egyházhhoz

a hónapok, esetleg az évek során közelebb került. Ehhez sok-sok gyakorlati feladatot kell megvalósítani a munka során.

3.1. Metódusok a cél eléréséhez

- A szülők és nevelők jó kapcsolata, amely a keresztény elveken nyugszik. A szülő sok esetben egyetlen dolgot szeretne elérni: legyen az ő gyermeke a középpontban, vele foglalkozzanak. A keresztény tanítás lényeges eleme: az individualizmus a közösségbe tagozódik. El kell érni, hogy miközben a szülő a gyermekét előtérbe szeretné helyezni, a nevelő segítse abban, hogy bár megdicséri a szülőt és gyermekét, eközben a többi szülőt és gyermeket is hasonlóan „kezele”. Ez a módszer Jézus tanításának alapja, hiszen ő mindenkihez egyesével is fordul, de mégis az egész nép javát akarja. Olykor pedig ki is emel egy-egy személyt, aki rászorul, és ott pozitív diszkriminációt alkalmaz. A napközbeni gyermekfelügyeleti rendszerben pár hét után kiderül, ki miért vesz részt e rendszerben. A szülői aktivitás is nyomon követhető. Ez segíthet egy korszerű és mégis konzervatív nevelési munka kialakításában.
- Egy másik módszer, a szülők bevonása az egyház életébe az felügyelet életén keresztül. Ha például ún. közös szentmise kerül megszervezésre, akkor arra hívjuk a szülőket is, és az adott lelkipásztorral beszéljünk arról, hogy milyen háttérű családok lesznek a szentmisén. Ekkor olyan módon lehet megszólítani a szülőket, amely erősíti a napközbeni felügyeleti hálózat és a plébánia közötti kapcsolatot. A templom, vagyis a bazilika fizikailag és lelkileg is közel van az egyetemhez. Minden lehetőség megvan arra, hogy olyan programok szerveződjenek, amelyek a családok és az egyház kapcsolatát is erősítik.
- Egy katolikus intézményben mindig lesznek olyan családok, akik már régóta tagjai egy-egy egyházközségnek. Ez esetben velük együttműködve lehet erősíteni a többi szülő katolikus értékkel való megbarátkozását. Ők lehetnek a referenciacsoport, akik segítségével lehet visszacsatolást kérni, vajon tényleg katolikus-e a napközbeni felügyeleti rendszer.

3.1.1. Társadalmi egyenlőtlenségek az intézményekben

A mai társadalom is különböző csoportokból, rétegekből áll. A katolikus egyház minden emberre egyforma szeretettel tekint. Ennek kell megvalósulnia intézményeinkben is. A társadalmi egyenlőtlenségeket nem növelnie, hanem csökkenteni kell az egyházi intézményeknek.

Ma az állam sok segítséget ad ehhez: étkezési támogatás, nagycsaládoknak kedvezményes vagy ingyenes iskolai étkezés, ingyenes tankönyvek stb. Ugyancsak fontos, hogy az egyes plébániák, karitászcsoporthoz is segíthetnek a rászorulókon. A legfontosabb pedig az, hogy a katolikus intézmény nevelője nyitott legyen mindenki iránt, és az elesettek, lelkileg gyengébbek felé különösen is szeretettel legyen.

A napközbeni ellátórendszerben az egyetemi munkavállalók gyermekei találnak felügyeletre, ami azt jelenti, hogy különösen is érzékeny területre merészkedünk, ha az egyenlőtlenségek kiküszöbölésének igényével lépünk fel. Természetesen nem is lehet ez a feladata a gyermekfelügyeletnek, azonban az mindenképpen elérendő cél, hogy a foglalkozások, a törődés megnyilvánulása és a keresztyén szeretet ereje megmutatkozzon.

3.1.2. Beszédkultúra

A katolikus intézménynek a mára elterjedt helytelen beszéd és a magyar nyelv megcsúfolása miatt sokat lehet és kell tenni. A katolikus köszönés (Dicsértessék a Jézus Krisztus! Mindörökké, ámen.) bevezetése és annak könnyed használata az egyetem életére is hatással lehet. Ennek gyakorlati megvalósulása: hitoktatók és lelkipásztorok bevonása a gyermekfelügyelet rendszerébe.

Ez a köszönés az alapja a nevelésünknek. Ha ezt el tudjuk fogadtatni (és magunk is elfogadjuk), akkor máris nyert ügyünk van a katolikus nevelés során. Állami vagy egyéb fenntartású intézményeinkben pedig érdemes lenne a napszaknak megfelelő köszönésre tanítani a diákokat, hiszen a tegeződés nem eredményezi a tapasztalat szerint a nevelés sikerét.

A katolikus intézménynek a feladata, hogy a szép beszéd által megmutassa, hogy a szeretet nyelvén is lehet foglalkozni, nevelni és tanítani. A nevelők álljanak készen a feladatra, tegyék ezt úgy, hogy ne legyen mesterkéltségek és hamis a szép beszédre tanítás, vagyis elsősorban ők beszéljék a szép magyar nyelvet, és ezzel adjanak példát a nevelteknek.

4. A nevelés egyes területei a gyakorlatban

A tanulmány címe is mutatja, hogy a gyakorlati működésnek fontos szerepe van a hálózat életében. Egyrészt a gyakorlat az, ahol megnyilvánul a keresztyén szellem és szeretet, másrészt a napközbeni felügyelet nem passzív megőrzés, hanem aktív gyakorlatok sorozata. Ehhez a vallási és erkölcsi nevelés, az érzelmi nevelés, az egészségnevelés és testi fejlődésre odafigyelő nevelés, az anyanyelvi nevelés adnak számos lehetőséget a megvalósításra.[16]

4.1. Vallási és erkölcsi nevelés

A gyermek lehetősége, hogy megismerje a keresztyén élet értékeit, és azok ezáltal természetes módon épüljenek be személyiségébe: a szeretet, összetartozás, öröm, hála, megbecsülés, felelősségvállalás, egymásra való odafigyelés, szertartások kialakítása.

A napközbeni gyermekfelügyeleti rendszer által használt teremben fontos, hogy ott legyen a kereszt, valamint vidám, élénk színű képek bibliai jelenetéről, a jó pásztor, az utolsó vacsora vagy éppen Jézus és a gyermekek találkozása.

A vallási nevelés során a vallásszabadság kérdése is felmerül.[17] Aki katolikus fenntartású egyetemen dolgozik, aki gyermekét ilyen típusú intézménybe írta be, annak el kell fogadni bizonyos vallási minimumot. Éppen ezért nem is kérdéses, hogy a programok részét kell hogy képezze vallási, erkölcsi kérdéseket bemutató játékok, feladatok megoldása életkornak megfelelően.

4.2. Érzelmi nevelés, társas kapcsolatok

A gyermekek biztonságérzetének megteremtésén keresztül megtörténik az együttéléshez szükséges készségek, jártasságok formálása, melyek megalapozzák a gyermekek erkölcsi tulajdonságainak, akaratának fejlődését, a szocializáció elősegítését.

Ebben segít:

- Érzelmi biztonság megteremtése: otthonos, derűs, szeretetteljes légkör kialakítása.
- Pozitív érzelmi kapcsolatok kialakítása a felnőttekkel, a csoporttársakkal egyaránt.
- Közös élményekre épülő vallásos, hagyományörző, egészségnevelő és környezetóvó tevékenységek és jeles napok szervezése, amelyek erősítik a közösségi és a társas kapcsolatokat.
- Az egyházi, nemzeti és társadalmi, valamint az egyéni ünnepek (születés- és névnapok) megünneplése.

4.3. Egészségnevelés

A testi-lelki egészség és a harmónia biztosítása a mindennapok során olyan feladat, amelyet a napközbeni ellátórendszer nem hagyhat figyelmen kívül. Ebben segít:

- Az egészséges életmód iránti igény kialakítása.
- Egészséges környezet megteremtése.
- Betegségek megelőzése.
- Helyes életritmus biztosítása.
- Egészséges táplálkozás.
- Kulturált étkezés szokásainak megismerése, étkezéshez kapcsolódó imák.
- Személyi higiénés nevelés, lelki erősítés.
- Lelki egészségvédelem.
- Környezettudatosságra nevelés.

4.4. Értelmi nevelés

A gyermekek értelmi képességeinek sokoldalú fejlesztése, önálló és problémamegoldó gondolkodásra nevelés, a döntési képesség kialakítása, fejlesztése, az érdeklődés, kíváncsiság felkeltése, megtartása a napközbeni felügyeleti tevékenységek iránt mind célja a felügyeletnek.

- A kognitív képességek fejlesztése (megfigyelés, emlékezet, képzelet, figyelem, gondolkodás).
- Tapasztalatokra, élményekre, élethelyzetekre épülő játékos tanulás. Differenciált, egyéni képességek szerinti feladatmegoldás biztosítása.
- A kommunikációs képességek fejlesztése, a beszédkedv megteremtése és fenntartása.
- Figyelemkoncentrációt erősítő tevékenységek biztosítása.
- Spontán szerzett ismeretek, tapasztalatok rendszerezése, bővítése.
- A kreativitás fejlesztése.
- Sikerélmény biztosítása.

4.5. Testi nevelés

A gyermek egészségének és testi fejlődésének biztosításához szükséges fizikai és lelki feltételek megteremtésében segít a testmozgás és a szabadban végzett játékok, mozgások, tevékenységek segítségével a testi képességek tervszerű fejlesztése, a mozgásbeli jártasságok és készségek célszerű kialakítása. Az ép testben ép lélek elv alapján szükséges, hogy a testi nevelés részét képezze egészséges embertípus kialakításának.

A Líceum udvara, valamint az aula számos lehetőséget kínál arra, hogy a mozgáskultúrát fejlesszük. A lépcsők „megmászása” az elkenyelmesedett világban szintén sokat segíthet. Az intézmény többi épületének is vannak olyan terei, ahol a mozgás igényét ki lehet elégíteni, nem unalmas testnevelési órák ismétlésével, hanem játékok gyakorlásával, azok önfeledt megvalósításával.

4.6. Anyanyelvi nevelés

Fontos az értelmes, kifejező beszéd, az olvasás és írás igényes használatának, az ehhez szükséges képességeknek a fejlesztése, a felkészítés a kommunikációs helyzetekben való aktív részvételre, az önálló tanulás és önművelés képességének fejlesztése – a könyvek rendelkezésre állásán keresztül az igényes könyvhasználat kialakítása, a Líceum épületében található könyvtárak gyakori felkeresése által is. A felügyelet során olyan ismereteket lehet automatikusan átadni, olyan képességeket lehet fejleszteni, amelyek segítenek az óvodai és iskolai nevelésben is.

4.7. A nevelés nehézségei: internet és nemiség

Ferenc pápa fontosnak tartotta, hogy két, sok esetben összefüggő témáról szóljon: az egyik az internet veszélyei, a másik a nemi nevelés kérdései. A digitalizációs problémáról 2022-ben hosszasan beszélt: „Bár a modern kommunikációs eszközök hatékony eszközei lehetnek a szeretetközösség és a párbeszéd előmozdításának emberi családunkon belül, a mérgező hatások, a gyűlöletbeszéd és az álhírek helyszíneivé is válhatnak – figyelmeztet Ferenc pápa a Tömegkommunikáció Katolikus Világszövetségéhez (SIGNIS) intézett üzenetében. A szervezet augusztusban tartja éves világkongresszusát Szöulban.

Helyes, hogy ezekben a napokban, amelyeket az erőszak és agresszió új kitörései jellemznek világunkban, a Világkongresszus témájául a *Béke a digitális világban* témát választottátok” – állapítja meg a pápa üzenetében.”[18]

Kétségtelen, hogy az ember két fontos tevékenységet szeret: létezni és birtokolni. Életünk ugyanis egy ajándék, amit Istentől kaptunk, ezért általában az ember, még betegségei közepette is, szeret(ne) élni. A birtoklás pedig az élet minden területén megjelenik: birtokolni akarunk pénzt, hatalmat, földet, házat, autót stb. Sőt, a másikat is. A nemi ösztön egyszerre jelenti a fajfenntartásra irányuló képesség alapját, és jelenti azt, hogy „megszerezni akarjuk a másikat”. Ezt jó értelemben az udvarlás folyamata, majd a házasság megvalósulása teljesíti be, és így alakul ki a család, ahol a házasságban egy férfi és egy nő élete boldogan alakulhat. Ugyanakkor a nemi ösztön és a birtoklási vágy sok esetben elrontja a házasságot, és számtalan problémát okoz.

Ferenc pápa így fogalmazta meg e problémát: „Szeretni azt jelenti, hogy tiszteljük a másikat, az ő boldogságát keressük, empátiát táplálunk érzései iránt, igyekszünk megismerni egy olyan testet, pszichológiát és lelket, amelyik nem a miénk, és amelyiket annak az embernek a szépségén keresztül szemlélünk, akihez tartozik. Ezt jelenti szeretni. A szeretet szép! A bujaság viszont mindebből gúnyt űz: a bujaság kifoszt, meglop, sebtében kiéli magát, nem akar a másakra figyelni, csak a saját szükségletére és örömére; a bujaság minden udvarlást unalmasnak tart, nem keresi az ész, az ösztön és az érzelm szintézisét, mely segítene bölcsen vezetni életünket. A buja ember csak rövidebb utakat keres: nem érti meg, hogy a szerelem útján lassan kell járni, s hogy ezt az unalommal távolról sem azonos türelem teszi lehetővé, hogy szerelmi kapcsolatunkat boldoggá tegyük.”[19]

A kereszténység természetesen ad sok-sok választ a nemiséggel kapcsolatos kérdésekre. A lényege a keresztény-katolikus tanításnak e téren: a férfi és nő a házasság szentségében megerősödve kölcsönösen boldogítják egymást a nemi élet során is; az együttlét célja pedig a gyermekek vállalása és a kölcsönös boldogság megadása. Ha nagyon szigorúan nézzük: a házasság szentségén kívüli mindenfajta szexuális kapcsolat nem helyes a katolikus tanítás szerint. Azonban mindannyian tudjuk, hogy ez pont az a kérdés, ahol sokszor a hitüket komolyan vevő katolikusok is kételkednek az erkölcsi tanítás tartalmának egy vagy több részében, és lelkipásztori tapasztalatok mutatják, hogy a kamaszkorban sokszor tömegesen történő templomelhagyás egyik oka, hogy a fiatal nem tud mit kezdeni az egyház nemi élettel kapcsolatos tanításával.

Van-e megoldás? Természetesen van, hiszen az egyház nem elveszíteni, hanem az örök életre elvezetni szeretne minden embert. Ezért a bűnt elkövető gyónás során feloldozást kap, a bűnbánó visszatérhet a közösségbe. Nevelőként a következő nehézségeket kell látnunk. Ma a nemi élettel kapcsolatban hazánkban is egy könnyelmű felfogás lett divattá. Minden szabad, amibe beleegyeznek a másik. Azonban a korai nemi élet elkezdése, a könnyelműen kialakított kapcsolatok, a pornográf termékek könnyű

elérése és a családokban előforduló válások, házasságon kívüli kapcsolatok nem segítik munkánkat. Az ember két nemből történő megjelenésére való megközelítés gyakorlati erősítése, a nemi kérdésekkel kapcsolatos, sokszor már óvodáskorban feltett kérdésekre adott őszinte keresztény válasz is a gyakorlati jelleget erősíti a katolikus fenntartású napközbeni felügyeleti rendszerben.

A gyermekek-fiatalok jellemzően 20 hónapos kortól 14 éves korig vannak a gyermek-felügyelet rendszerében. A nevelő feladata, hogy az egyház tanítását e téren megismerje, korszerű magyar nyelven is elérhető tanulmányokat, könyveket olvasson, és ne olyat tanítson, olyat mondjon, amiről a nevelő azt gondolja, hogy ez az egyház tanítása.

5. A katolikus értékek szerinti hit, tudás és fegyelem szerepe a felügyeleti rendszerben

E tanulmány szerzőjének hitvallása a neveléssel kapcsolatban három fontos szó köré csoportosítható: hit, tudás, fegyelem. Éppen ezért a tanulmány utolsó fejezetében arról értekezünk, hogy miként valósulhat meg e három fogalomnak a jelentése a nevelés során a tárgyalt területen.

5.1. A hit szerepe a nevelői munkában

Ahhoz, hogy nevelői munkánk során a hitről tudjunk nemcsak beszélni, hanem megélve átadni, először nekünk, nevelőknek kell a hitet megtalálni. A hit többértelmű fogalom: mivel benne van a bizalom is a szó jelentésében, a pedagógusnak máris megvan az a lehetősége, hogy bízson a nevelteiben, és ezt a bizalmat kölcsönössé tudja tenni. A hit azonban katolikus értelemben az a tulajdonság, amely során életünkben tudunk bízni a Teremtőben. Erre eljutni nem egyszerű feladat a mai, fentebb már tárgyalt, szekularista körülmények miatt.

Mit lehet tenni akkor, ha egy nevelő nem vallásos, nem gyakorolja hitét, de katolikus intézményben dolgozik? Egyrészt nyissa ki a szívét és értelmét, kezdje el megismerni a katolikus vallást, hiszen miért utasítana el gondolkodó értelmiségiként olyat, amit nem ismer. A megismerés által juthatunk hithez és hitre. Másrészt, azok a nevelők, akik a katolikus felügyelet vallásukat gyakorló csoportját képezik, nagy felelősséggel vannak azok irányában, akik a nem hívő csoporthoz tartoznak. Ugyanis a példa lesz az igazi megtérésre vezető út. A hitet pedig át kell adni a tanítványoknak, akik életkortól függetlenül nyitottak lesznek, ha ez érdekes módon történik, és valóban szeretetként akarjuk ezt átadni. A kereszt jelenléte, az imádság, fohászok, hálaadások bevezetése segíti a katolikus tradíció értékeinek megőrzését, és a jól működő nevelési rendszer alapja lehet.[20]

5.2. A tudás szerepe a nevelői munkában

Katolikus intézményeinket sokszor vádolják azzal, hogy ott „elitképzés” folyik. Ha így is lenne, sem mondhatnánk azt, hogy ez probléma, hiszen szüksége van a társadalomnak jól képzett emberekre, akik gondolkodnak, akik értékkel rendelkező életet élnek.

Valójában a katolikus intézmények nagyon vegyes képet mutatnak, hiszen főegyházmegyeinkben sok olyan intézmény van, ahol elsősorban roma származású és/vagy hátrányos helyzetű tanulók vannak; de létezik valóban több olyan intézmény is, amelynek diákjai például emelt szinten tanulnak angolt, vagy német két tannyelvű képzésen vesznek részt, ezt sem nevezzük elitképzésnek, hanem a tehetséggondozás fontos intézményeinek, osztályainak.

A katolikus nevelési intézmény ugyanis befogadó, nem diszkriminálhat, csak az írásban rögzített feltételek alapján dönthet, hogy túljelentkezés esetén milyen eljárást követ a felvétel során például a napközbeni ellátórendszerben.

Az ellátórendszer ugyanakkor a programjai által az egyenlőtlenségeket részben tudja orvosolni, például olyan programok szervezésében, amelyekhez egyébként nem minden gyermek férhet hozzá; ilyen lehet egy napközbeni bazilikalátogatás, amikor is a vallásilag kevésbé érzékeny szülők gyermekeinek mutatjuk meg a templomot, de ilyen lehet például egy bábszínházi előadás, amelyen a szűkösebb anyagiakkal rendelkező is részt vehet. Az ellátórendszernek ugyan nem feladata a lexikális tudás órarend szerinti átadása, de feladata a tudás megszerzésének és annak örömének átadása.

5.3. A fegyelem szerepe a nevelői munkában

Ma nagyon sokszor tapasztaljuk meg, hogy e téren milyen nagy változás van a világban. Két évtizede a mozikban csendben kellett lenni, enni-inni nem volt szabad. Ma elképzelhetetlen a mozikultúra popcorn és ital nélkül, és filmnézés közben számos néző megjegyzéseket fűz a filmhez, telefonál, és más zavaró tényező is megjelenik.

Ugyanezt látjuk az intézményekben is sok esetben. Az evés, ivás, mobiltelefon-használat és számos kérdés nehezen kezelhető. A katolikus intézményben ebben is élen kell járnunk, vagyis a fegyelem kérdése nem elavult régiség, hanem a jó tulajdonságok megszerzéséhez és annak elsajátításához szükséges. Fontos, hogy ebben is a nevelő legyen példamutató.

Kiváló példa erre, ha olyan játékokat játszanak a nevelők, amelyekkel rejtett formában is megtanulhatják a gyermekek a viselkedés szabályait, és akár a nagyobb gyermekek esetében ez odahaza is tovább működhet. A napirend, az egyes programok tervszerű megélése, a kötött és kötetlen foglalkozások megszervezése is a fegyelem megtartása felé mutat.

Bibliográfia

1. Codex Iuris Canonici auctoritate Ionnis Pauli PP. II promulgatus, (25 Ianuarii 1983) in AAS 75 (1983-II) magyarul: *Az egyházi törvénykönyv*. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal, (szerkesztette, fordította és a magyarázatokat írta: Erdő Péter), Budapest, Szent István Társulat 1985.
2. DIÓS István (szerk.): A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai, Budapest, Szent István Társulat 2007.
3. FERENC pápa (2024): Vigyázzunk, a szexuális örömet aláássa a pornográfia! In *Magyar Kurír* (2024. január 17.)
<https://www.magyardurir.hu/hirek/ferenc-papa-katekezise-vigyazzunk-szexualis-oromot-alaassa-pornografia>
4. GLOVICZKI Zoltán: *Bevezetés a pedagógiába*, egyetemi jegyzet, Budapest–Piliscsaba, 2015.
5. HEUMÜLLER Karin: *Christliche Werte, Wertvorstellungen christlicher Erziehung und Leitbilder katholischer Privatschulen*. Augsburg, VDM Verlag Dr. Müller. 2008.
6. KRÁNITZ Mihály: Alapvető hittan. Budapest, Szent István Társulat 2015.
7. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás, Budapest, Szent István Társulat 2023.
8. PÁKOZDI István: Pasztorációs Konferencia Tihanyban.
http://hu.radiovaticana.va/storico/2008/04/07/pasztor%C3%A1ci%C3%B3s_konferencia_tihanyban_-_p%C3%A1kozdi_istv%C3%A1n_egyetemi_lelk%C3%A9s/ung-197694
9. Vatikáni Hírek: FERENC pápa: A digitális média komoly etikai problémákat vet fel.
<https://www.vaticannews.va/hu/vilag/news/2022-07/ferenc-papa-uzenet-signis-szoul-vilagkongresszus-digitalis-media.html>
10. Váci Egyházmegye Szamaritánus Szolgálat alapidokumentumai,
<https://szamaritanusszolgalat.hu/szolgaltatok/boldog-ceferino-csaladi-napkozi-halozat/alapidokumentumaink/>

Rövidítések

A bibliai könyvek rövidítése a nemzetközi teológiának megfelelően történt, a könyv neve rövidítve, majd a fejezet száma és az adott vers(ek) száma(i).

A zsinati dokumentumok közül felhasználtak az alábbiak:

AG Ad gentes, Határozat az Egyház missziós tevékenységéről

DH Dignitatis humanae, Nyilatkozat a vallásszabadságról

GE Gravissimum educationis, Nyilatkozat a keresztyén nevelésről

GS Gaudium et spes, Lelkipásztori konstitúció az Egyház és a mai világ viszonyáról
 LG Lumen gentium, Dogmatikai konstitúció az Egyházzól
 SC Sacrosanctum Concilium, Konstitúció a szent liturgiáról

- [1] Mt 19, 13–15.
- [2] GLOVICZKI Zoltán: *Bevezetés a pedagógiába*, egyetemi jegyzet, Budapest–Piliscsaba, 2015, 114.
- [3] Ez esetben a napközbeni felügyelet.
- [4] GE 8.
- [5] GE 8.
- [6] Lk 6, 13–15.
- [7] Vö. Gal 3, 24–25.
- [8] PÁKOZDI István: *Pasztorációs Konferencia Tihanyban*. 2008.
http://hu.radiovaticana.va/storico/2008/04/07/pasztor%C3%A1ci%C3%B3s_konferencia_tihanyban_-_p%C3%A1kozdi_istv%C3%A1n_egyetemi_lelk%C3%A9s/ung-197694
- [9] Vö. Mt 19, 16–22.
- [10] Vö. KRÁNITZ Mihály: *Alapvető hittan*. Budapest, Szent István Társulat 2015, 324.
- [11] Vö. 1 Pt 5, 8.
- [12] Vö. Mt 5, 48.
- [13] Vö. HEUMÜLLER Karin: *Christliche Werte, Wertvorstellungen christlicher Erziehung und Leitbilder katholischer Privatschulen*. Augsburg, VDM Verlag Dr. Müller. 2008.
- [14] Vö. LG 11; SC 2.
- [15] Vö. SC 26; AG 5.
- [16] E fejezethez vö. Váci Egyházmegye Szamaritánus Szolgálat alapidokumentumait, <https://szamaritanusszolgalat.hu/szolgalatok/boldog-ceferino-csaladi-napkozi-halozat/alapidokumentumaink/>
- [17] Vö. DH 5.
- [18] Vatikáni Hírek: FERENC pápa: A digitális média komoly etikai problémákat vet fel. <https://www.vaticannews.va/hu/vilag/news/2022-07/ferenc-papa-uzenet-sig-nis-szoul-vilagkongresszus-digitalis-media.html>
- [19] FERENC pápa: Vigyázzunk, a szexuális örömet aláássa a pornográfia! In Magyar Kurír (2024. január 17.) <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-katekezise-vigyazzunk-szexualis-oromot-alaassa-pornografia>
- [20] Vö. GS 10.